

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK SIVÁN, BOROS GYÖRGY, BOGA KÁROLY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

A népiskolai olvasókönyvek szerkesztéről.

Az iskolai olvasókönyvek egyik napi kérdését képezi a magyar népoktatásügynek. És nem ok nélkül. Mind fokozzuk a népiskola feladatát, bővítjük, komplikáljuk ennek megfelelőleg tantervét, de azt azért sietünk mindig és mindnyájan hangsúlyozni, hogy a népiskola fő-célja a vallás-erkölcsi oktatáson kívül, az írás, olvasás és számolás tanítása. Az olvasás sikeres tanítása pedig alkalmas kézikönyv segítsége nélkül nem eszközölhető. Másfelől hangoztatjuk az iskolának tananyaggal és tárgyakkal túlhalmozottságát, tanítók és közönség panaszkodunk ellene s úgy vélünk a bajon segíteni, ha egyes tárgyak megszűnének az iskola önálló tárgyai lenni s befoglaltatnának illetőleg beszoríttatnának az olvasókönyvekbe. Az a körülmény is mindinkább irodalmi viszonyaink daczára is aránylag elég számos olvasókönyv állván az iskola rendelkezésére azoknak megválasztásában nem mindig a paedagogiai szempont, hanem igen sokszor más tekintetek p. o. felekezeti elfogultság az irányadó. Ily körülmények között tehát a közvélemény tájékoztatása végett nagyon is időszerű azzal foglalkozni, hogy milyennek kell lenni a mai népiskolai olvasókönyveknek.

A kérdés tisztázása végett czélszerű lesz egy kis visszapillantást tennünk az olvasókönyvek keletkezésére, mai szerkesztők lassankénti kifejlődésére, tehát azoknak történetébe. Népiskoláink első önálló olvasókönyvéül az ABC-és könyv tekinthető. Az első ABC-ét Luther Mártonnak tulajdonítják, s ez tartalmazta a betű-, szótag- és szógyakorlatokon kívül, mint további olvasási- és tananyagot a 10 parancsolatot, a hitformát, miatyánkot, néhány bibliai szakaszt és imát; függelékül pedig a számjegyeket 1—100-ig és a kis egyszerűeket. További olvasókönyvül sorakozott lassanként és fokozatosan az ABC-éhez a káté, bibliai történetek (Hübner) és protestáns iskolákban különösen az énekes könyv, zsoltár. Ez az állapot megmarad egészen a philántropisták fellépéséig, sőt nálunk jobb módú és rendezettebb falusi iskoláinkban is egészen a 40-es és 50-es évekig. Ime tehát a népiskola első olvasókönyve vallásos olvasókönyv. Tartalma

vallás-erkölcsi eszmék és elvek és pedig, mint a káté és zsoltárban, a gyermekek fejlettségéhez és értelméhez éppen nem alkalmazkodó nagyon is elvont alakban és fokozatban. A bibliai történetek kézikönyvének irányra nézve szigorúan a biblia régi ódon nyelvezetéhez való alkalmazkodása, a káténak kérdés és feleletekben szokásos szerkezete mindenre való inkább mint a gyermekek nyelvképzésének eszközzésére. Sőt úgy ez, mint a zsoltárkönyv verses szerkezete magának a gépies olvasásnak előbb haladhatását is zavarja. Az olvasás logikai és aesthetikai fokozatának érvényre juthatásáról az olvasmányi anyag elvontsága, sokszor értelmetlensége miatt (mint az abc-ében:), úgy szintén omlított szerkezete miatt, szó sem lehet. Innen van, hogy régibb népiskoláink olvasástanításában értelmet és izlést alig találunk. Az egyikben foly az éneklő, a másikban a lelketlenség égiszunalmas, egyhangú, monoton olvasás, a szók végének elnyelése vagy magánhangzóval megtoldása, a halkán olvasás vagy kiabálva olvasás stb. Némi mélységűl lehet ezen kornak felemlíteni, hogy olvasókönyve tekintve az akkori irodalmi viszonyokat, midőn az ifjúságnak illetőleg gyermekeknek megfelelő olvasmányok alig léteztek, akarva sem lehetett volna más mint pusztán vallásos irányu.

A második fajta a népiskolai olvasókönyveknek az úgynevezett „közhasznú olvasókönyvek“ vagy reális irányu olvasókönyvek. Keletkezésük a philántropistáknak köszönhető. A nevelésben ezek által hangsúlyozott és érvényre is juttatott u. n. hasznossági elv mind több-több tért nyit az általok fenntartott intézetekben a reális tantárgyak tanítására. Az általok megteremtett ifjúsági irodalom egyes művei mint p. o. Campe „ifjabb Robinson“-a vallás-erkölcsi ismeretek nyújtása mellett az ember, világ és természet körébe tartozó ismeretek terjesztésére is kívánnak hatni. Ez az irány útát tör magának lassanként a népiskolába is. Rochow Frigyes a népnevelése ügyeért lelkesedni, áldozni tudó poroszországi gazdag földbirtokos személyesen látogatja meg a philántropisták dessauai anyanyezetét s ott gyűjtött tapasztalatai szerint rendez falusi birtokain a jobbágy gyermekek számára népiskolákat. Ezen iskolák számára a nép között uralkodó babona és tudatlanság megszünttetése végett „Gyermekbarát“ czimén 1779-ben ad ki olvasókönyvet maga is, mely vallás-erkölcsi

irányu olvasmányok mellett hivatva van mind azt nyújtani, mit a népnek tudni szükséges és hasznos: tehát a természetrajz és természettanból, az ember ismeretéről és kötelességeiről, a földrajz és történelemből vett olvasmányokat. „Gyermekbarát“ ezimmel és hasonló irányban idő folytán számos népiskolai olvasókönyv keletkezik Németországon. Eljutnak azok fordítás és átdolgozás útján mi hozzánk is. Az eredetileg falusi népiskolák számára szánt Rochow-féle olvasókönyv annyira általánossá lesz, hogy maga a porosz király III Frigyes Vilmos, gyermekkorában abból tanul meg olvasni. Sz iskolák úgy hozzá szoknak annak használásához, hogy 1871-ben felsőbb rendelettel kell azt, mint elavult s a mai népiskolára nézve használhatatlan olvasókönyvet eltüntetni.

Pestalozzi igazi és önzetlen emberszeretetével megteremti a mai népiskolát, mely nem a szűk keretű falusi iskola többé, hanem általános népiskola, s nemcsak a legalsóbb néposztály gyermekeinek, hanem az egész társadalom, a nemzet ifju sarjadékának alapnevelésére van hivatva. Célja nem pusztán némely szükséges és hasznos ismereteknek szűkes mértékben nyújtása, hanem a gyermek összes erőinek összehangzatos fejlesztése útján rendszeres képzés, az úgynevezett emberképzés. Az így előtérbe állított alaki cél elérésére szüksége van a népiskolának kellő számú és önálló tantárgyakra; a mai népiskola nem elégszik tehát meg a hasznos ismeretek töredékeivel hanem összefüggő, kerelked egészét képező ismereteket kíván a földrajz, történelem és alkotmánytan, úgy szintén a természettudományok köréből is nyújtani, mert csak így reményel növendékeiből szabadságszerető, jogait és kötelességeiket ismerő és megbecsülni tudó önálló polgárokat nevelni.

A Pestalozzi-féle népiskola az olvasókönyvet sem akarja többé mindenféle hasznos ismeretek tárházának tekinteni, hanem annak a gépés, értelmes és esztétikai olvasás fokozatos eszközlésében önálló célú tűz ki. Olvasmányai nem arra valók, hogy különösen az önálló realis tantárgyakat feleslegessé tegyék, hanem igenis arra, hogy a növendékek nyelvérzékére, értelmére, kedélyére és akaratára természetesen változatosan képzőleg és fejlesztőleg hassanak a többi tantárgyak tartalmának pedig részint előkészítésére és részint élénkítésére szolgáljanak; előkészítsenek a nemzeti népies irodalmi művek olvasására s az önálló olvasást általában megkedveltessék.

Igy fogva fel a népiskolai olvasókönyv feladatát, azt bátran nevezhetnők önálló olvasókönyvnek. Ime a népiskolai olvasókönyvek három faja: a vallásos olvasókönyv, a közhasznú olvasókönyv és a Pestalozzi-féle népiskola természetéből folyó önálló olvasókönyv.

Az elsőnek t. i. az úgynevezett vallásos olvasókönyvnek ma már rendezett tanügy ország iskoláiban nem igen van hely, inkább csak a neveléstörténet anyagául szolgál az. A másik kettő azonban t. i. a közhasznú olvasókönyv és önálló olvasókönyv versenyeznek egymással ma is a legjobb népiskolákban.

Schweizban p. o. melynek népoktatási szervezete a közelmúltban nekünk is sok tekintetben mintául szolgált, a két vezérkanton t. i. Bern és Zürich közül, az elsőnek iskoláiban az önálló olvasókönyv, a másodikéban pedig, még a 70-es évek elején és valószínűleg ma is az úgynevezett közhasznú olvasókönyv van obligált kézikönyvvül bevéve.

A berni olvasókönyv felső osztályoknak szóló tartalomjegyzéke a következő főbb beosztású olvasmányokat tartalmazza: u. m. prozai és költői olvasmányokat A prozai olvasmányok ismét feloszlanak I. Elbeszélésekre (u. m. mesék, parabolák és allegóriák, mondák, adomák. Tulajdonképi elbeszélések, történelmi és életrajzi elbeszélések.) II. Leírásokra (u. m. ipari tárgyak és ásványok, növények, állatok, leírása, földrajzi leírások, emberi foglalkozások és sajátosságok, természeti jelenségek, népelet és hasonlatok.) III. Magyarázatok és elmélkedések (u. m. szavak, képlegek kifejezések magyarázata, költemények alap gondolatának magyarázata, rokon olvasmányok összehasonlító magyarázata, közmondások magyarázata, nagy emberek jeles mondásai, olvasmányokban cselekvőleg fellépő egyének és természeti tárgyak feletti elmélkedések, párbeszéddek) IV. Értekezések és beszéddek. V. Levelek. A költemények ismét feloszlanak: I. Épikai költészetre (mesék parabolák és allegóriák, költői elbeszélések, balladák és románczok, idyllek, leiró költemények.) Lyrai költészetre (u. m. világi dalok, vallásos dalok, elegia.) III. A drámai költészetből Tell Vilmos: IV. Tanköltészetre (tanköltemény, jelesmondások, parasztközmondások, talányok.) Függetlenül az iskola 3-ik fokának nyelvtani tanítása. Az egész kötet 464 lapból áll. A mi Gáspár-féle olvasókönyvünk 5—6 osztályu kötet 520 lapból.

A zürich kantonbeli népiskolák olvasókönyve dr. Scheer Tamás, Schweiz egyik elsőrangú paedagogusa által szerkesztett könyv. Az 5 ik osztály számára szóló köt. tartalomjegyzéke a következő:

I. Honismertetés. Schweiz általánosságban és részletesen. II. Hazai történetek. III. Természetrajzi képek és leírások. IV. Elbeszélések, leginkább a vallásos, erkölcsi és szellemi világból. Még egy néhány vonás a schweizi nép történetéből. V. Nyelvgyakorlatok szóval és írásban. VI. Költemények. (A kötet 206 lapból áll.) A felső tehát 6-ik osztály olvasókönyvének tartalomjegyzéke: I. Földrajz. Európa földrés. Egyes földrajzi képek. II. Elbeszélések a világtörténelemből: Assirok, babiloniak, médek, perzsák, lydiaiak, aegyptomiak. Részletesebben a régi görögök és rómaiak. III. A természetrajz köréből. IV. Elbeszélések a szellemi, erkölcsi és vallásos életből. V. Nyelvtani gyakorlatok élőszóval és írásban. VI. Költemények. (A kötet 224 lapból áll.)

Hibái: a reáliák anyaga a kedély és erkösképző olvasmányokat nagyon szűk tere szorítja. Maga a reáliák anyaga mindamelllett igen töredékes, hiányos. A földrészek közül csak Európát veszi fel és nem hazai történelmet, hanem csak történeteket. Tehát a könyv mint olvasókönyv egyoldalú, mint a reáliák tankönyve hiányos, encyklopedikus. Scheer a könyv érdemes szerzője a 70-es évek előtt a kántoni állami tanítóképző jeles igazgatója volt, a tanítók többnyire volt tanítványai, ezen körülménynek is tulajdonítják, hogy könyve ily sokáig fenntartja magát.

A kormány által a mi népiskoláink számára kiadott Gáspár-féle olvasókönyv, mint tudjuk, szintén az úgynevezett önálló olvasókönyvek közé sorakozik s így a legújabb paed. elveknél felel meg. Tantervünk e szerint a realis tantárgyakat önálló tárgyakul tekintti a népiskolában.

A közhasznú vagy reál-olvasókönyvek a tanügyi irodalomban régóta erős bírálat alá vannak vetve. Fő-

hibájuk tekintik tartalmuk egyoldalúságát, az olvasmányok kevéssé változatos voltát. Az ismeretek, melyeket a reáliákból nyújtanak, nagyon töredékesek és nagyobb apró részletek s így az illető tárgyakat mint önálló tárgyakat éppen nem pótolhatják. De meg a reáliák alapelveinek alkalmas elsajátítási módja nem is az olvasatás, hanem a történeti tananyagot a tanítónak élő szóval kell elbeszélni; a természetrajzi tárgyakat magokon a tárgyakon, vagy legalább megfelelő képeken megfigyeltetni; a természettani elveket kísérletek és tünényekből kimagyarázni. Tehát nem olvasatás, hanem élőszóval megbeszélés a tanító részéről, a tanítvány részéről pedig a tananyagnak kellően begyakorlása, megtanulása. Ekkor azonban már az olvasókönyv nem olvasókönyv többé, hanem a reáliák tankönyvévé vált. Ezzel azután tulajdonképpen oda jutottunk, hogy az iskolának nincs igazi olvasókönyve, hanem van helyette a reáliáknak rossz tankönyve.

Az úgynevezett önálló olvasókönyvek elleni támadást azzal szokták indokolni s azzal indokoljuk most mi is, hogy az iskola — mint már említém — nagyon túl van halmozva tananyaggal s könyviteni hiszünk a bajon az által, ha legalább a reális tárgyakat mint önálló tantárgyakat megszüntetjük s az olvasókönyvbe bele szorítjuk, tehát azt ismét reáolvasókönyvé változtatjuk vissza, Tehát nem megszüntetése bizonyos tárgyaknak, hanem olvasókönyvbe áthelyezése. Az a kérdés, hogy az így áthelyezett anyagot tulajdonképi tananyagnak tekintjük-e továbbra is, vagy csak olvasmányi anyagnak; ha az elsőnek akkor hol itt a könnyítés? Vagy nem mindegy az akár az olvasókönyvből, akár külön tankönyvből tanulja a gyermek a földrajzot, történelmet; tanulnia mind a két esetben kell. Az a különbség lesz legfeljebb, hogy az önálló tankönyvből rendezettebb, összefüggőbb ismeretekhez jutna, míg az olvasókönyvből csak vázlatokat, töredékeket fog elsajátítani. Ha pedig ezental a reáliákat, úgy a mint az olvasókönyvbe felvételni szándékolatnak, puszta csak olvasmányi anyagokul kívánjuk tekinteni, akkor azzal tulajdonképpen kitörültük azokat a népiskola tantervéből s Pestalozzi általános nemzeti jellegű, ideális népiskoláját ismét a régi parasztiskolává zsugorítottuk össze. Caveant consules, akarom mondani paedagogi, ne hogy a visszafelé teendő lépés igazán ráklépés legyen s magát a népiskola eszméjét bénítsa meg, Hiszen a legmagasabb eszmék, így az általános népiskola szép eszméje is nem évek, évtizedek alatt valósíthatók meg: azt tehát nem elejteni, hanem oda kell törekednünk, hogy kitartó türelemmel, az akadályok lassanként elhárításával annak megvalósítását lépésről-lépésre eszközöljük. Ugy is Európaszerte minden intézményünkben kezd a visszafelé haladás érvényesülni legalább a tanügyet óvjuk meg a reactiótól, hogy így azzal megvédhessük az általa teremtett népszabadságot; mert hiszen jól mondja egyik schweizi paedagogiai író, hogy: „a népnevelés, annyi mint a nép szabaddá tétele.”

De kérdés továbbá, hogy az a sokat emlegetett túlhalmozottság, melynek orvoslásáért az olvasókönyvet, mostani szerkezetében a népiskolának ezen mondhatni legsikerültebb kézi könyvét, átakarjuk változtatni, valóban túlhalmozottság-e s ha igen csakugyan a tananyag sokasága okozza-e? Nem ott rejlik-e a hiba, hogy nem elég rendes az iskolázás, a gyermekek sok órát mulasztanak? Nem kezdik el rendesen 6 éves korukban az iskolázást s nem járnak pontosan 12 éves korukig? Vagy, hogy nem elég jók a tankönyvek s nincs a tan-

anyag eléggé körülírva? Vagy a tanítók nem tudják az egyes tantárgyak keretére nézve mindig a kellő mértéket megtartani? A ma divatos vizsgálatok nem egy tanítót ragadhatnak tulásba? Nem kell-e némileg az iskolán kívül, azt megelőzőleg keresni a hibát, a mennyiben a gyermekeknek hiányzik a szülők részéről szükséges nevelői előkészítése az iskolára, vagy pedig később annak ellenőrzése, támogatása? Ez mind meggondolandó, mielőtt a retrógrád irányba beleindulnánk. Mert hiszen a felett, gondolom, alig is kell vitatkoznunk, hogy a népiskola önálló reális tantárgyakkal mindig több, magasabb, nevelői hatása, teljesebb, egészségesebb, mintha azok szakaszosan és kivonatosan csak az olvasókönyvekbe vannak beékelve?

Ennyit a kérdés megvilágosítására. Az első kérdés tehát elvi kérdés t. i. hogy reál-olvasókönyv vagy önálló-olvasókönyv legyen-e a népiskola olvasókönyve? Csatoltassanak-e abba a reális tantárgyak vagy ne? Csak ennek eldöntése után, lehet majd magának a könyvnek szerkezetére vonatkozó irányadó pontokat kijelölni és megállapítani.

(Vége következik.)

Kozma József.

A házi feladványokról.

A túlterhelés a mai paedagogia napi kérdése. A túlterhelés kapcsán gyakran merül fel azon kérdés is, hogy szükségesek és hasznosak-e a házi feladványok?

A paedagogiai vitás kérdéseket alaposan bonczoló paedagogusok legkiválóbbjai foglalkoztak e kérdéssel. Nem lesz érdektelen az erre vonatkozó vélemények közül néhányal megismerkedni.

A házi feladványokra nézve nagyon eltérők a paed. írók véleményei. — Egyik határozottan alkalmazandónak, a másik mellőzendőnek tartja. Sőt egy és ugyanazon írónál is e kérdésre vonatkozólag eltérő sőt egymásnak ellentmondó állításokkal találkozunk.

Igy például Scheel „A német népiskola túlterheltsége“ czim alatt írt munkájában erre vonatkozólag a következőket mondja:

„Meg kell jegyezmem, hogy a házi feladványok szükségessége és jogosultsága általánosan és kétségbe vonhatatlanul el van ismervé, s alkalmazásuk ellen érdemlegesen alig lehetne beszélni.”

„Azonban a kellő paedagogiai tapintat és pszichológiai belátás hiánya miatt, sok visszaélést követnek el alkalmazásuknál. Így pl. az anyagot nem választják meg helyesen s a növendék értelmi fejlettségéhez mérten. A házi feladványok alkalmazása a népiskola alsóbb osztályaiban sok nehézséggel jár, miért itt ritkábban vendő igénybe. Az első osztályban házi feladványok elkészítését egyáltalában nem követelhetjük.”

„Hány boldogtalan órát okozunk a 6 éves gyermekeknek, ha otthon írás, olvasás vagy számolásra kötelezzük, s van-e ennek egyáltalában valami eredménye.”

Továbbá azt állítja Scheel, hogy a házi feladványok tanító és tanulóra nézve egyaránt gyötrők, sokkal értékesebbek és hasznosabbak az iskolában végzett feladványok.

Figyelembe veendő továbbá a szülők helyzete és foglalkozása is. Hány családnál teszi egy és ugyanazon

lakosztály a konyhát, kamarát, nappali és hálószobát, s itt legtöbbször a gyermek aligha helyet kaphat házi feladványa elvégzésére.

„Nagy tévedés azt hinni, hogy a házi feladványok a gyermek önállóságát és önmunkássági ösztönét fejlesztik.”

Az idézett részletekből az ellentét az első és a további állítások között világosan kitűnik.

Hartmann Ede ugyane kérdésre vonatkozólag a következőket írja: „Kétségbe vonhatlan tény, hogy sokkal több házi dolgozatot végeztenek a tanulókkal, mint egy emberöltővel ezelőtt, és mégis az elvégzett munka értéke sokkal csekélyebb. A legtöbben az iskolai oktatás kiegészítő tényezőjének tartják a házi feladványokat, e nézet felette téves. Csakis a megszokottsággal indokolható a házi feladványok jogosultságát. — Az iskola feladata növendékeinek általános műveltséget nyújtani, ha képtelen ez eredményt elérni a szülői ház segítségével igénybe vétele nélkül, — akkor vagy a rendszer hibás, vagy a tanítók — kényelmeskedésből munkájuk egy részét a szülőkre tolják.”

Angliában a legtöbb ítélőszék (queens bench division) mondott e kérdésben véleményt, mely szerint a házi feladványok elkészítésére, a tanulók nem kötelezhetők. M a t h e w bíró a határozat indoklásában a következőket mondja: „Már maga az iskoláztatás kényszere nagy mértékben korlátozza az egyéni szabadságot. Ennek szigorát fokozni semmi esetre nem szabad. Ha egy tanuló a kiszabott házi feladványt el nem végzi, s a tanító emiatt a törvényszabta órákon túl is az iskolában tartja, jogtalanul cselekszik.

Leisner O. e tárgyról irt kiváló értekezésében a következőket mondja:

Tény, hogy a gyermeki és ifju korban vagyis a kiképzés alatt a növendék szellemi ereje kiváló mértékben igénybe van véve. Nem veszik figyelembe, hogy a szellemi erőt túlterhelni nem lehet. Nem ügyelnek arra, hogy a képzésre alkalmazott anyagra van-e a növendéknek szüksége vagy nincs; holott ez némelykor határozottan hátrányára van.

A túlfeszített hur elszakad, a tulságos mennyiségű gőz szétrobbantja a kazánt. A szellemi munkásság hatással van a testre, és viszont. E viszonylagosságból önkényt következik, hogy az egyiknek pl. a szellemi erőnek túlterhelése a testi erőt is igénybe veszi, minek káros következménye el nem marad.

Ha belépünk egy tanterembe, egy futólagos pillantást vetve a tanulókra meggyőződhetünk, hogy legnagyobb részük egészségtelen. Halvány arcuzal, bágyadt szemekkel ülnek a tanulók padjaikban, pedig az iskola épület és felszerelése esetleg mindenben megfelel a közegészségtan követelményeinek. A tanulók túltömöttségéről sem panaszkodhatunk. Mennyivel kedvezőbb a helyzet, mint apáink korában, és mégis az egészségi állapot kedvezőtlenebb, a halandóság nagyobb. Ennek oka, hogy ma igen sokat tanítanak s a tanítás eredménye nem áll arányban a reá pazarlott idővel. Őseink ha kevesebbet tudtak is, de értelmesebbek voltak korunk neveltjeinél.

Sokat irnak és beszélnek az oktatás reformjának szükségéről. Sokan a törvényhozástól várják az üdvös kezdeményezést az oktatás anyagának leszállítása tekintetében. Ettől azonban hiába várjuk a kedvező eredményt, mert mindenekelőtt a tanítóktól függ elsősorban

a helyzet javítása. Törekedjünk arra, hogy a növendéknek csakis a szükséges értelmi fejlettséghez mért és hasznos ismereteket nyujtsunk. A tananyag leszállítását a tanterv módosítása nélkül is eszközölheti minden tanító.

Tanítók, orvosok és szülők egyaránt elismerik, hogy tanulóink túl vannak terhelve, s nekünk kötelességünk a túlterhelés elhatárolására alkalmas eszközökről gondoskodnunk. Ez eszközök között első helyen áll: a házi feladványok mellőzése.

Eddig csak a felsőbb tanintézetek túlterheltségéről panaszkodtak, most azonban már népoktatási intézetünk túlterheltségéről is általános a panasz. Folyton újabb meg újabb tárgyakat vesznek fel, egyiket fontosabbnak tartják a másiknál, mindenikben eredményt akarnak felmutatni, el is érik, de csak a latin közmondás szerint: „ex omnibus aliquid, ex toto nihil” mindenből valamit s az egészből semmit.

Statisztikai adatok igazolják, hogy iskolába járó gyermekeink egészségi állapota legkevésbé sem kedvező.

Nem akarunk az iskoláknak oly hibákat tulajdonítani, minőkkel ezek nem bírnak, hisz a valónak pusztasorsorolása magában véve is igen sok; hisz tapasztalati tény, hogy a betegségeknek egész sorozata itt leli alapját. Ugyancsak tapasztalati tény, hogy a gyermeknek fejlődése korában mentől több szabad időre és mozgásra van szüksége. A korhoz mért fejletlenségnek, a vészegénységnek, a kimerülés stb. oka, hogy a gyermek nem rendelkezik kellő szabad idővel, nem mozoghat eleget. A mellett, hogy az iskolában a nap jelentékeny részén át lefoglaljuk, még házi feladatokat is adnak, s a gyermek egyik napról a másikra folytonos aggodalommal gondol. Feladványai el nem készítése miatt retteg a büntetéstől.

Figyelembe veendő körülmény továbbá, hogy a szülők jelentékeny része annyira szegény, hogy a még iskolába járó gyermekeiket is felhasználják a kenyérkereseti foglalkozásokra. Kérdés, hogy az ilyenek mikor készítsék el feladványaikat, és ha elvégzik is minő eredménnyel?

Ebből mintegy önként következik, hogy a tanító, tekintettel a gyermek családi körülményeire, a házi dolgozatok megítélésére nézve nem használhatja minden növendékével szemben ugyanazon mértéket.

Sokszor a gyermek magára nem tudja feladványát kidolgozni, mások segélyét veszi igénybe és a tanító kénytelen ezt elnézni. De hogy e segély mennyiben vehető igénybe és hogy mennyiben követelhetjük növendékeinktől a feladványok önerejükön való kidolgozását azt bajos meghatározni. Tekintettel erre, az elvégzett házi feladványok értékének igazságos megállapítása, felette nehéz.

De még az a kérdés is felmerül, hogy mit csináljon a tanító az olyan növendékekkel a kik feladványait vagy éppen nem, vagy legtöbbször rosszul készítik meg. Büntessen? Hisz akkor a büntetésből sohasem fogy ki, s mennyire elkeseríti ez által tanítványait s bizonyára magára a tanítóra sem hathat ez kellemesen.

A házi feladványok barátai azt ajánlják, hogy az ilyen tanulókkal a rendes iskolai órákon túl, dolgoztassuk ki az iskolában a feladatokat. Vajjon igazságos eljárás-e ez? Büntethetjük-e a gyermeket olyanért, a minnek ő valószínűleg nem is oka? Egészségére válik-e a gyermeknek, ha a kiszabott időn túl is a rossz levegőjű

tanteremben ül. Ki fogja itt ellenőrizni. Ki más mint a tanító? felelik amazok. — Tehát a tanító önmagát is büntesse meg; nó ebből nem kérünk.

A szülők érdekével is sokszor ellentétbe jövünk ha házi feladványokat adunk; nem véve figyelembe azon nagyon is sokhelyt előforduló esetet, hogy a gyermeknek otthon szülőik kenyérkereseti avagy házi foglalkozásaikban segédkezniök kell, minden családnál, hol több a gyermek, a már iskolába járónak a kisebbekre fel kell ügyelnie, játszania kell azokkal, mire különben neki is szüksége van, mi természetesebb tehát, mint hogy a házi feladvány elkészítése az utolsó pillanatra halasztatik, s ekkor valahogy hirtelen összetakolják.

Vegyük a jobb modu szülők gyermekeit, kiknek az iskolai órákon kívül idegen nyelveket, zenét, rajzot stb. kell tanulniok, mikor dolgozzák ezek feladványai-

kat, hogy az okvetlenül szükséges szórakozás és mozgásra is kellő idő maradjon.

Erkölcsei szempontból is károsak a házi feladványok. Vegyünk például egy gyermeket, ki feladványát vagy nem, vagy rosszul készíti el. Tanítója e miatt megdorgálja, megbünteti. Vajjon egy más alkalommal ha feladványát bármi okból nem készíthette meg, nem lesz e hajlandó, már csak a büntetés elkerüléseért is, másérol irni le a kidolgozást, s ha tetten nem kaptik, e könnyü munkát mások is folytatja, hozzászokik a csaláshoz, mi mindenetre nagyobb baj, mint a minő azon esetleges haszon, mit a házi feladványoknak öneréjén való sikeres megoldása eredményez.

Az elmondottak alapján, úgy hiszem, levonhatjuk azon következtetést, hogy a házi feladványok — különösen az írásbeliek — a népiskolákból kiküszöbölendők.

Tasnádi Imre.

T Á R C S A

A gyapju ruházatról.

Nincsen még harmincz éve, hogy az emberek hazánkban bizonyos előítélettel viseltettek a gyapot ruha iránt. Sokaktól hallotta az ember, hogy a gyapot felsérti a bőrt éget, szúr stb. Gyapot zsebkenővel a szemet megtörölni, vagy gyapot rongyot a sebre tenni, egészségtelennek tartották; sőt ilyen előítélettel a gyakorló orvos manapság is lépten-nyomon találkozik.

A gyapot káros voltáról saját tapasztalata alapján senki meg nem győződhetett, mert a fehér gyapotgyolcs ötven évvel ezelőtt csak ritkán került hozzánk, a festett kartonok pedig lehetnek mérges színekkel is festve, és így nemcsak az előítélet, hanem a valóság is visszatartóztatta az embereket attól, hogy kötszerű használják.

A tiszta gyapot, úgy mint szövet és mint rost is, ma már annyira elismert, hogy mérges és egészségtelen voltát csak a tudatlanok hiszik. Hogyan is lehetne ma az öltözeteket, azoknak kelméjét gyapotszövet nélkül képzelni? De a seb orvos is mivel pótolná a sebgypapotot?

Midőn valamely anyagot öltözetre használatba vettek, az volt irányadó, hogy vajjon könnyen kapható s a szemre jó benyomással van-e? Az egészségügyi szempontot nem vették figyelembe. A ruházatot a divat szerint könnyen változtatták, sajátóságosnak tűnne fel, ha ma is ragaszkodnánk őseink ruházatához, vagy ha azt hinnők, hogy nemzeti viseletünk elhagyásával, nemzeti érzelmünk is változik.

A tizenkilencedik században mindent a divat karol fel; most pl. a gyapju divatos, melyről majdnem minden lap hirdetési rovatában olvashatunk anonceokat. Jäger tanár gyapjuszövet elmélete a ruházatban ma már korszakot alkot; a stuttgarteri gyár gyapju készítményei jóságra nézve alig is hagynak fenn valami kívánni valót. De nem kevésbé figyelmet érdemel Jäger tanár urnak ruházati reformja is; mert ez némely tekintetben, de főképpen az egészségügyet illetőleg, fontos. Az állati gyapjunak hygieniai szempontból nagyon fontos előnyei vannak arra nézve, hogy ruházatra alkalmas legyen. Először is rosz melegvezető, és így a test melegét megőrzi, a test kipárolgó vízgőzét magába szívja, nem engedi a gyors elpárolgást és ennek következtében a test le nem hül, és e szerint a meghűléstől

óv. E ruházat idioelectricus, azaz a testet horzsolja és vilamoságot idézvéen elő a felbört electricusan érinti. De ezen jó tulajdonságai mellett ne gondoljuk, habár a hirdetések állítják is, hogy a gyapjuszövetben a ruházat ideálja fel van találva.

A gyapju bizonyos körülmények között, különösen ha kizárólag csak ebből van a ruházat, káros is lehet. A Jäger-féle ruházati rendszer azonban azért érdemel figyelmet, mivel mintegy reámutat azon igazán hasznos reáctiora, mely az idétlen és még a szép érzetet is sértő modern viseletekre bekövetkezett. Ruházatunk nemcsak hogy nem szép, hanem még az egészséget is veszélyezteti.

Az a négy-, vagy ötrétű öltözet, mely mindnyájunknak testét a keményített ingelők, manschetek és gallérokkal együtt fedi, keveset hat testünk védésére, sőt inkább terheli a testet és akadályozza a szabad mozgást. Ezzel szemben a Jäger rendszere csak kétrétegű öltözetet ajánl; olyant, hogy a törzs csak egy laza ruganyos és nyakig érő, a mellén kettős ing és kabát által fedődjék; ennek valóban kényelmes, jótékony hatását senki sem merné tagadni, különösen télen, utazás és kirándulások alkalmával; főképpen mindazon alkalmakkor, midőn és a hol a gyorsan változó hőmérséklettel van az embernek dolga, a melynek változó szeszélye egyesek egészségére legtöbbször károsan hat.

E ruházatkodási reformok főtörekvése a szabad levegőtől való elzárkozásnak ellenállani, és a szellőztetéstől való féltelmet lehetőleg minimumára redukálni; ugyanez arra is képesít, hogy egyes kikerülhetetlen esetekben a szabadban veszély nélkül aludni tudjunk. Ez tehát a levegővel való táplálkozást segíti elő s minden tekintetben egészségügyi reformul tekinthető.

Bizonyítják ezt számos e tekintetben tett tapasztalati kísérletek, úgy hogy a gyapjuszövet és a légygögmód ma együtt említhető.

Elismerjük ugyan, hogy bizonyos testi fájalmakat idült betegségekben a gyapjuszövet viselése enyhít, sőt némely esetekben gyógyít is. p. o. csúz, izomhüvelylob stb., de ezzel azt hiszem minden ki is van meritve a mit a gyapjuelmélet javára mondhatunk.

De Jäger tanár ur aspirációi ennél jóval tovább terjednek és oly terrerumra is kitérnek, hova mi orvosok út

nem követhetjük. A lélek szellőnemű principiumát az orvos nem ösmeri, a stuttgarti gyár pedig éppen ezen ismeretlen principium nyomán csinálja a legjobb üzletet a gyapjuszövetekkel, habár ezen elméletet az orvosok esze fel nem fogja: Ezen elmélet szerint az ember kellemes és kellemetlen illatu anyagot gőzölög ki magából. Jäger szerint kedv és kedvtelen anyagot, az utóbbi a szöveteket vizenyősen felduzzasztja, ennek következménye a csökkenő bőrkipárolgás, elpuhulás, bénaság. „A betegség valója szag”. A kellemes anyagok illata elősegíti e bőrkipárolgást mi egyértelmű az élénk-séggel, gyógyító erővel. Ez ed. és alkotja a lelkiegyensúlyt.

Az állati gyapju azon tulajdonsággal bír, hogy a kedvvalkító anyagokat magában felfogja és visszatartja, a kedvtelenítőket pedig magából kiűzi, míg ennek ellenében a növényrostok, len és gyapot ezen utóbbit magokba veszik és visszatartják. Így a gyapjuban egy universalis gyógyszer bir az emberiség, mely az időjárás bántalmaitól éppen úgy óv, mint a kedély betegségektől. Jäger tanár illatozó elméletével összeköttetésbe hozza a törzs központi vonalának vérmozgását, mert e miatt szükséges a kétrétogű öltözet, melynek szorosan a testre kell tapadnia, s innen vezeteli le a testben függelyesen felhágó áramot pára alakjában, hogy az a testből ilyen öltözet mellett irányától el ne térhessen.

A württembergi hadseregben tapasztalható csekély halálózási szám Jäger szerint összeköttetésben van a kettős gombsorral testhez szorított egyenruhával.

Dr. Jäger egykor állattenyésztő is volt, ezért vélekedik úgy, hogy miután az Isten minden állatot a teremtésnél gyapjuba burkolt, az ember, mint isten képére teremtett lény, nem maradhat meztelenül, és úgy véli, hogy ezen segédlepet ha magára veszi, az ember állati valóját tökélyesbíti.

Rendsze. ének gyógyító bizonyítékául egész sorát említi fel a szerencsés eseteknek, melyeket gyapju ágyneműk, párnák, vagy éppen csak gyapju zsebkendő használásával elért. Őva int, hogy őrizkedjünk a doctrinarismus szemrehányásaitól.

E mellett még egy másik ködös elmélettel is előáll: a színregimme', mint a mely a gyapjuregimet kiegészíti és ezen utóbbinak káros eredményeit paralysálni képes. Egész biztosan állítja, hogy a gyapjuelmélet a hygienia és a gyógyszeriek elégtelensége mellett, hivatva van a vegetarianismus és homeopathiához hasonlólag egy új, de nem hivatalos gyógytudományt alkotni.

Jäger tagadja, hogy a vegetarianismus életprincipium volna, ennek tanulmányozásával nem is nagyon sokat foglalkozik. Neki mint practicus egyénnek Pythagoras, Porphyricus és Socrates, Plutarch stb. véleményei semmit sem érnek. Ugy szintén semmit érők Linne és Cuvier nézete, hogy az ember és majom a Primatesek rendjéből származva növényevő lenne.

Tapasztalva, hogy neki mint gyomorbetegnek a hüvelyes vetemények ártanak, rögtön kész elméletével „a természet az embert nem teremtette növényevőnek”. A testi, vagy szellemi munkával túlterhelt embernek könnyen emészthető táplálékra van szüksége ennek vegyes táplálékot kellennie a szobában ülnök, mint olyannak, ki nem folytat természetes életet, vegetarianismust ajánl.

Ezen ellenmondást a tanár ur, mint egykori állat tenyésztő, azzal védi, hogy minden teremtménynek mely rendes élet-hivatásától el van vonva, életmódját is meg kell változtatnia. A szobában tartott kutyát, ámbár húsevő, etesük növényi tápszerekkel, mivel a hús igen hevessé teszi.

Az embernek is, ezen módszer szerint foglalkozásához alkalmazva kell táplálkoznia.

Jäger ez okoskodása, mint egyáltalában illatozó elmélete, alig érthető.

Jäger azt állítja, hogy a növényi tápláléknál a váladékok kevésbé penetransok, mint a hús tápláléknál, miről az állatseregletnél könnyen meg lehet győződni; ezt ő olyan jelenségnek tartja, mely kizárólag a vegetarianismus következménye.

Mivel tehát a szag az ősi forrása a bajoknak „a mi bűdös az betegséget okoz” ebből azt lehetne következtetni, hogy a fennebbieköül a vegetarianismus előnye magyarázható, e mellett főképpen a szellemi munkával foglalkozókra nézve a hústáplálék következtében a kedvrontó anyagoknak mérges hatását fogja kitüntetni. E helyett az elme munkájához a hús táplálékot tartja szükségesnek. Ez következetlenség. De pathologiailag Jäger tanár lélekszagoló elméletének némely doctriner prűcskét meg lehet fejteni, a nélkül, hogy érdemeit különösen az állattan terén a legkissebbet is sértendők.

Jäger tanár mindent a mi nem gyapju, egészségtelen öltözetnek tart, a gyapju egyedül természetes öltözet. A gyógytan, mint előre haladó észszerű tudomány, universalis anyagokat nem ösmer, és a divatos helyett, ha ez czélszerűtlen vagy éppen egészségtelen, mást ajánl, de előítéletből nem tesz semmit, s indokolatlanul semmit sem erőszakol az emberiségre.

Ezen egyoldalúság ellen az orvos méltán kelhet ki először azért is, mert igen sok egészségtani tényező tagadtatik meg ezen illuzioris elmélet miatt, melynek ápolása természetes és egészséges valót teremthet, míg ellenben a téves előítélet terjesztése, mely a gyapju regimet minden áron előtolja, az erősítésnek és edzésnek éppen az ellenkezőjét mozdítja elő. Ha elhanyagolják a szükséges tisztaságot, mely fürdés és lemosás által eszközölhető, az emberi test ellenálló képességét csökkentik. A test erősítésére mit ajánljunk egyebet, mint a gyorsított vérkeringést, a bőr feszerejének ébresztését, mely a külső befolyásoknak ápolás és fokozás által ellenállhat. Ezt csakis testünknek a levegővel való érintkezése által lehet elérni, mert a levegő útján világosság is jut testünkhez. A mely a bőr lélegzéshez éppen annyira szükséges, mint a tüdőnek a levegő. A meztelen testnél, midőn az a levegővel érintkezik és a vér a test környi részéről a központ felé a légnyomás miatt nem terjed, csakis akkor lehet a levegő edző hatásáról beszélni. Minél jobban elzárjuk testünk felületét a levegőtől annál inkább kiteszük magunkat az izgató hatás befolyásának, és ha testi fáradtság, vagy az időjárás változatai alkalmat szolgáltatnak, annál könnyebben hűlünk meg. A dresdai vizgyógyászok egyletében Dr. Leinert egy előadást tartott, melyben ajánlja, hogy gyakoroljuk magunkat a meztelán járásban, meztelen testbeli tornászásban stb. A meztelános pásztorok és földmives gyermekek és az edzett matrozok a legegészségesebb emberek közé tartoznak, a kikkél ritka a meghülés. Ezeknél a test kipárolgása akadály nélkül történik és a ruházatra nem rakodik csapadék alakjában semmi; a levegőnek a felbőrre közvetlen hatása a vérkeringést gyorsítja, s egyszersmind a bőrdegeit ingerli, nagyobb véráramlat által kiegyenlíti a meztelen vagy csak kevés és nem meleg ruhával fedett test felületén melegvesztés által előidézett reakciót.

Ezért tehát, legalább nyáron, ruházatunkat úgy kell választanunk, hogy az a levegőt keresztül bocsássa. Minél csekélyebb a különbség testünk és a külső levegő hőmérséke

között annál elviselhetlenebb a szűk ruha, annál nehezebb a lélegzetvétel, és annál hamarabb fáradnak benne a tagok.

A természet törvénye szerint a testből kijövő gázak árama felfelé száll s ha az eltávozásra felül, sem oldalt útát nem talál a testben reked és mivel ezekben a retrograd anyagcsere termékei vannak, a felbőrré izgatóan hatnak. Ha az izgatás a nyakon vagy a fejhez közel fekvő testrészeire hat vértorlodást okoz, ezért van az, hogy szorosan gombolt ruházat vagy nyakraalóval megszorított egyének, fűtött helyiségben azonnal vértodulást kapnak, melynek következtében gyakran el is ájulnak.

Jäger tanár azt állítja, hogy a kettős gyapju szövet úgy működik, mint a bőrünkre illesztett mustáros tészta, vagy holyaghuzó tapasz, mire az a megjegyzésünk, hogy ha ez így volna e működés inkább elbágyaszt mint-hogy erősít. A vérkicszerélést bőrünk ruganyos ereje elvégzi, ez olyan erő, melynek hatását a kettős gyapju bonyalások bénítják, míg víz, légfürdő és frottirozás által erősíteni lehet.

Niemeyer, egészségügyi tanácsos, meggyőző érvekkel szól a gyapju divat egyoldalú, előítéletes, használata ellen és ezzel annyiban nagyon hasznos szolgálatot tesz, hogy észszerű fejtegetései paralysálni fogják a terjesztők fanaticus apostolkodásait.

Hufeland majdnem száz évvel ezelőtt írta Macrobioticáját, melyben a ruházatról is ír; igen sok és különböző eseteket számít fel, hol a gyapju szövetek viselése hasznos, és végre egyenesen az ellen kell ki, hogy a gyapju szöveteket kizárólagosan nem lehet ruházatra használni, mivel ezeket a szokásos könnyű modon tisztán sem lehet tartani, mi miatt az eféle öltözet a világon a legdrágább lenne. És miután Jäger gyapju divatja terjesztésénél Hufelandra hivatkozik csodálom, hogy ezen hely miképen került ki figyelmét.

A gyapju hatása nemcsak a minőségtől függ, hanem a ruházati rétegek helyzetétől is; azaz a gyapju porozitása mit sem ér, ha az alatta levő len ruhák tömörsége testünk felületét a körülöttől elzárja, erre pedig valóban 100 évvel ezelőtt senki sem gondolt. A modern ruházati hygieniában a Hufeland elveiből még az is megmaradt, hogy a gyapju ingek behozatala általános viseletül tisztasági tekintetben sem ajánlható, de e mellett egy egészséges ifju gyermeket éppen elpulisztana, semhogy erősítene. E korban kevésbé van szükség mesterséges felmelegítésre, és arra, hogy a kipárolgás inger által eszközöltessék, hisz mindenki tudja, hogy a gyapju ing a bőrt érzékennyé teszi s annyira elkenyeszteti, hogy kihagyása azonnal meghűlést okoz. Ha a gyapju szövet olyan arányban jutna a szegényebb nép közé is, mint azt a tisztelt tanár ur kívánja, akkor a tisztaság még nagyobb háttérbe szorulna mint jelenleg, a mi a bőrbetegségek szaporodását idézné elő. Nem kell felednünk azt sem, hogy a ragályok a gyapju ruhában egészen othonos fészket találnak.

Csodálatos, hogy Jäger tanár nem vette észre, hogy azon állatok, melyeknek gyapját használjuk u. m. tevé, láma, és mindenekfelett a juh, a világon a leggyengébb állatok, ez utóbbi házi állataink között a legkönnyebben betegszik meg és pusztul el. Vajjon itten a gyapjunak miféle hatása van? Én azt hiszem, hogy a gyapju szövet is csak mint egy jó szűrő úgy működhetik. Lister tanár szerint ilyen hatása a gyapotnak is van. Vannak egyének, a kiknek bőre olyan izgékony, hogy a gyapju szövetet ingül soha meg nem szokhatják, holott az ilyenek a len és gyapot inget egészségök kockáztatása nélkül viselhetik.

Dr. Bartók István.

IRODALOM.

Magyarország története párhuzamosan alkotmányunk vázlatával és a főbb események függelékével. Az újabb miniszteri tanterv alapján népiskolák használatára írta Barna (Braun) J. fővárosi tanító és pol. isk. tanár. Harmadik kiadás. Ára 30 kr. Budapest, 1883. Kiadja Nágel Ottó 1—69 l.

Meglehetősen élénkség mutatkozik tankönyv irodalmunk terén. Minden lépésen újabb meg újabb kézikönyvekkel találkozunk. Csak hazánk történelmére is annyi sok apró kis tankönyv van már, hogy bővében válogathatunk.

Nem lehet tagadni, hogy ez haladást mutat bizonyos tekintetben. Jobb írni, mint semmit sem tenni. Jobban cselekszik a tanító, ha tankönyv írásra fordítja idejét a helyett, hogy tétlenül üljön vagy káros mulatságokban vegyen részt.

Azonban a tankönyv írást nem tartom a tanító első s legfontosabb kötelességének. Azért azt tartom, hogy a ki a tanteremben s a tanító ügykör egyéb részeiben tanítványai között kötelességét lelkiismeretesen teljesíti, megnyugtathatja magát, ha éppen tankönyvet nem írt is. Az ő működése tenyésztő erő alakjában megy át a növendékekre életet kelt szellemi csírárt ébreszt, melyek megtermik annak idején áldásos gyümölcseiket. S ez elég nekünk tanítóknak, ha nem bírnak hivatással a tankönyvírásra. Nem akarom ezzel azt mondani, hogy semmi becsét nem tulajdonítanak annak, ha valaki jó kézikönyvet ír, a mellett, hogy kötelességét mint oktató jól teljesíti. Sőt igen is, nagyra tudom becsülni az olyan nem közönséges tehetséget, a ki az iskola napi teendőjének igazán eleget képes tenni s ezenfelül mégis időt juttat arra is, hogy a tankönyv irodalom mezején dolgozzék.

De nem tartom dicséretre méltónak azt, ha valaki az iskolai teendők óráin válik íróvá. Valamint a hivatás téves felfogásának tekintem azt is, mikor valaki erőszakkal tankönyvet akar írni, holott se tehetsége se tudománya hozzá Az ilyen szerző azonkívül, hogy sok mást tévútra vezet, kárt teszen még azzal is, hogy megingatja a hitelét az iskolai közvéleményben egy jobb könyvnek, melynek értékét még az is neveli, hogy ismerik a régiebb tanítványok még talán a szülők is. Tartatma átment a köztudatba s azért könnyebbnek tetszik s valóban könnyebb is a sok oldalu feldolgozás alapján. Az ilyen tekintélyben megszilárdult kézikönyvet jobb kedvvel s több önbizalommal tanulja a tanuló. De jobban tudja használni a tanító is, minthogy ismeri jó és rossz oldalait, s minden részletét.

Ilyen szempontból veszem kezembe a Barna ur kis történelmét s azt a kérdést teszem fel: Van-e szerzőnk művében valami olyan, a mi ezt többi kisdéd, meglehetősen számu tankönyveink fölé emelné?

Ha a szerzőhöz fordulok kérdésemmel, azt a feleletet kapom az előszóban, hogy az ő műve „nem más tíz hasontartalmu tankönyvnek összefelozása: önállósággal dicselkedhetik, mert eddig egy tankönyvíró sem kísértette meg az alkotmányt a történelem fonalán levezetni.“ Aztán szerzőnk, a mint ő mondja a tanítók izlését is eltalálta, mert tankönyve „négy tanév folyása alatt több mint 6000 példányban nyomtatott s már harmadik kiadását éli, habár szerző könyve megjelenésekor mint vidéki tanító az úgy nevezett befolyásos bíráló körök protectiójával épenséggel nem dicselkedhetett.

Szerzőnk legnagyobb sulyt arra az újításra fektet, hogy művében az alkotmányt a történelem fonalán tárgyalja. Vegyük tehát először ezt vizsgálat alá.

Barna ur az alkotmányt következőképen osztotta be történelmébe:

I. Istvánnál szól a koronázásról, I. Bélánál a képviselők választásáról, Salamonnál a koronáról, I. Lászlónál az udvartartási költéséről, Kálmánál Magyarország alkatrészeiről s a királyi eskürről. II. Gézánál a szabad kir. városokról, közigazgatási bizottságról, rendezett tanácsu városokról, községekről, III. Bélánál a községi bíróságról, járás bíróságról, kir. törvényszékekről, királyi táblákról, a kir. curiákról, sommás eljárásról, rendezett törvénykezési eljárásról, Imrénél a honvédelmi kötelezettségről, közös hadseregről, honvédségről, népfelkelésről. Róbert Károlynál a megyékről, főispán-, alispán- és szolgabírákról rendezett tanácsu városok polgármestereiről. Nagy Lajosnál a jobbágyosság eltörléséről, jogegyenlőségről. Kis Károlynál a nádori hivatalról. Mátyásnál az ország jövedelmi forrásairól, költségvetésről, adóról. II. Lajosnál Magyarország és Erdély egyesüléséről. Miksánál a hitfelekezetek önkormányzatáról. III. Károlynál a magyar kir. kancelláriáról, helytartó tanácsról, a képvisleti kormányalakról, a miniszterium szakosztályairól. Mária Theresiánál az 1872. ipartörvényről. II. Józsefnél a politikai és polgári szabadságról. II. Leopoldnál a főrendiházról, az alsó tábláról, képviselők igazolásáról, törvényjavaslatról, szentesített törvényről. Fe-

rencznél az 1868. népokt. törvényről, iskola székekről. V. Ferdinándnál a censuráról, sajtó szabadságról, esküdtzékekről. Ferencz Józsefnél a közös ügyekről, delegatoról, közös miniszterekről.

Igyekeztem, hogy a mennyire lehet, minden fogalmat megemlítsék, melyet a szerző megemlítésre tárgyalásra méltónak tart. Előttünk áll tehát az alkotmánytan összes anyaga, a mennyit a szerző az elemi népiskolának szánt. Hiszen annyival meglehetősen meg is elégedhetnénk ha kellő feldolgozáson megy keresztül. De az a rendszertelen felosztás, a melyben szerzőnk a kiválasztott anyagot elénkbe tárja, egyáltalán tarthatatlan. Erről azt hiszem mindenki meggyőződik, mihielyt végig tekint azon sorrenden, a melyet a Barna ur kis könyvében felmutattam az alkotmánytan tananyagára nézve.

Nem mondom én, hogy ne tegyünk semmi említést az alkotmánytan részleteiről, mint fogalmakról, a történelem tanításánál. De ezen megjegyzések semmiesetre se lehetnek olyanok mint a hogyan azokat a Barna ur művében találjuk. Ha a tanító a történelem fonálát minduntalan leteszi, hogy egy-egy oda crőszakolható alkotmánytani fogalmat megmagyarázzon, kétszeres hibát követ el. Az egyik az, hogy a gyermek a sok mindenféle fogalmat összefűzve s nem tud tisztába jönni azzal sem, hogy melyik állapot volt tulajdonképpen régen, s melyik van most. A másik hiba az, hogy a történelem előadásában való aránytalan kísérletek nem engedik meg, hogy a gyermekek lelkében egy bizonyos tárgyhoz illő hangulat fejlődjen ki. Ebből aztán a következők, hogy a gyermek nem tanul sem történelmet, sem alkotmányt, s ezenkívül nem merit a történelemből hasznót a hazafiai s erkölcsi érzés nemcsillósítása s szilárdulása tekintetében. Kimondhatom, hogy olyan módszer mellett, a hogyan szerzőnk a történelmet és alkotmányt tanítani akarja, egészen elvész mind a két tantárgy haszna s jótékony hatása.

Azonban a szerző alkotmánytanában nemcsak az a hiba, hogy részei rendszertelen szaggatottságban vannak imitt amott, találmokra elhíntve a nélkül, hogy a történelemmel szerves összefüggésben állanak. Még nagyobb baj az, hogy a szerző nagyon sok hamis tudományt hirdet. Lássunk erre egy pár példát. A 26 l. így szól: „A (szabad királyi városok kivül) a többi helyeség közigazgatását a közigazgatási bizottság felülvizsgálja, ellenőrzi.“ Mindenki tudja, hogy a szabad kir. vagyis helyesebben törvényhatósági joggal bíró városok is bírnak közigazgatási bizottsággal. A 28 l. „Minden község előjárásága itélhet oly perben, hol nem forog több szóban 30 forintnál. Ha azonban a felperes nem akar a községi előjárásához fordulni, akkor ily összegű perben is azon királyi járásbíró ságnál vagy kir. törvényszéknél emelhet panaszt, melyhez az illető alperes tartozik. A kir. törvényszékek több bíróból állanak és a járásbírókat ellenőrzik.“ Ez nem így van.

A községi bírósághoz az 1877. XXII. t. cz. 14 §-a szerint csak olyan ügy vihethető, melyben a kereset tárgya vagy értéke 20 frt. összeget meg nem halad. Az ilyen ügy aztán kizárólag a községi bíróság elé tartozik s nem is terjeszthető a járásbíró, vagy kir. törvényszék elé. Az sem áll, hogy a kir. törvényszékek ellenőrzik a járásbírókat melyek éppen oly önálló elsőfokú bíróságok a magok körében, mint a kir. törvényszékek. A 29 l. azt mondja a szerző, hogy „1848-ig senki sem volt köteles béke idején katonáskodni, most pedig minden ép testű 21 v. 22 éves ifju 3 évig a rendes vagy állandó hadseregben tartozik szolgálni.“ Itt szerzőnk figyelmen kívül hagyja, hogy az állandó hadseregben 1848-ig Károly idejében állították fel s hogy az önkényesek 3 év helyett csak 1 évig szolgáltak. A 35 l. olvassuk: „A magyar birodalom 72 megyére oszlik.“ „Minden megye ügyeiben a megye lakosságát képviselő közigazgatási bizottság intézkedik.“ „Az alispánt, szolgabírákat, megyei jegyzőket, pénztárnokokat és egyéb megyei tisztviselőket a közigazgatási bizottság választja meg 6 évre.“

A hány sor, annyi hiba. A megyék száma nem 72, a megye lakosságát nem a közigazgatási bizottság képviseli, hanem a törvényhatósági bizottság s ugyanez választja a tisztviselőket is. Az 59 l. „1848 előtt a király jogait a Bécsben székelő magyar királyi udvari kancelláriai gyakorolta.“ Ez is téves állítás s azt árulja el, hogy az író maga sem volt tisztában sem az udvari kancelláriával sem a király jogaival. Igaz, hogy a király a kancellária útján hívta össze az országgyűlést, annak közbejöttével értesítette akarataról a rendeket, annak ajánlatára adományozta a kiváltságokat s a nemességet stb. De mindez a világért sem teszi azt, hogy a király jogait a kancellária gyakorolta. Alább: „a honvédelmi miniszter ki nevezi a honvédtiszteket.“ Ez sem így van. A honvédtiszteket az 1868. XL. tcz. 50 §-a szerint O Felség nevezte ki. A 61 l. olvassuk: „Vannak oly iparágak, melyekbe nagy tőkét kell fektetni. Ha ily célból több ember társulatba lép, ipartársulatnak nevezetik.“ A gondolat is rossz, a mondat is. Úgy látszik, hogy a szerző nem tud különbséget tenni az ipartársulat és részvényesek egyesülete között.

Nem fárastom a t. bizottság türelmét tovább a példákkal, melyeknek számát szaporíthatnám; hanem ismétlem, hogy a Barna

ur alkotmánytanát módszertani szempontból s a tartalmában levő hiányokért nem tartom jónak.

Lássuk a történelmi részt. Ez elkezdődik Palesztinával s átfutva Fenezián, Asszián, Perzsián, Egyiptomon, Görögországon, Rómán, a germánokon, folytatja a magyarok történelmével, melyet a kunok s avarok megemlézése után Árpádon kezdve vezérről-vezérré, királyról-királyra időrend szerint ad elő.

De ebben aztán nincs semmi nyoma a javításnak, a mi indokolhatná ezen kézi könyv létjét.

Egyszerűen elmondja, a mit akármelyik eddig használt kis kézikönyvben megtalálhatunk. Művelődés történelmi részlet, életrajzi elem, eszmék körül tömörítés semmi.

Ezek volnaik pedig azon tényezők, melyeket össze kellene olvasni egy afféle kis tankönyvben, a milyennek írására Barna ur vállalkozott. Elismerem, hogy könnyebb ezt kívánni, mint teljesíteni. Baj van különösen az életrajzi adatokkal s az eszmék körül csoportosítással. Az eszmék szerinti tárgyalás áttekinthetőbbé teszi az előadást, de nagyobb fejlettséget igényel s távolabb áll a gyermek gondolatvilágától. A gyermek inkább vonzódik az egyénekhez, mint a politikai tervekhez, közelebbi szövevényes viszonyokhoz, melyeket nem ért. A művelődés történelmi részletek is több érdeklél birkak olyanokra nézve, a kik a társadalom jelen állapotát, kérdéseit, szellemét ismerik.

Nem mondom én, hogy tehát mellőzzük az eszmék körül csoportosítást s a művelődés történelmét a politikai mellett. Csak jelezni akarom, hogy ezen elemeknek feldolgozása nem könnyű. De e körülmény nem menti fel az írókat azon kötelességtől, hogy tankönyvét jól készítse, ha hozzá mer fogni.

Szerzőnk a jelzett kivánalomnak nem tesz eleget s ezért könyvének történelmi része hiányos.

Hátra van még valamit mondani az egésznek előadásáról. E tekintetben sem mondhatok semmi dicsérőt. Irálya az alkotmánytani részben nehezen érthető, de a történelem elbeszélésénél sem alkalmas arra, hogy erkölcsi vagy hazafiai tekintetben megindítson. Néha a legkomolyabb tárgynál mosolyra ösztönző megjegyzéssel találkozunk. Így a 40 l. midőn Kemény Simon halálát adja elő: „Futva futott a török, hullott mint őszszel a légy.“ A várnai ütközetnél 41 l. így szól: „Az ellenség megismerte az esküszegő királyt, levágta fejét és magas poznára tűzte.“ Mikor Kőszeg hősiességét elmondja, nyomban utána veti 49 l. „A töröknek fája a foga az országra.“ Fegervár ostrománál 51 l. „Az anyák és leányok karddal aprították a törököt.“ Szigetvárnál: „A vén Szulejmán 51 l. bozót akart állani Zrinyi Miklóson.“

Egyáltalán sokszor használ oly szokat, kifejezéseket, melyeknek paedagogiai jelentősége komoly megfontolást igényelne. Pld. 35 l. „Zách Feliceán leánya meggyaláztatván.“ Zápolya 49 l. nagyragyványa miatt oly szomorú állapotba ejtette hazánkat, hogy emléke örökké siralmas marad a magyar történelemben.“ Kőszeg (49 l.) 700 parasztból álló katonaság védelmezte.“

Hiszen az nem egyéb, mint egymás ellen biztatása a társadalmi osztályoknak. Most a történelmet a falusi földműves gyermeke is tanulja. Bárcsak figyelembe vennék az elemi iskolák számára írt kis tankönyveink a Tompa „Sírolt“ című gyönyörű költeményét s ne piszkolnák annyit a főurat. Semmi haszon sincs abban, ha az ellentétes politikai pártok rossz hazafiaknak tartják s hirdetik egymást. A főurak közt régen is voltak igaz hazafak, mint az említett versben Tompa is szépen megmondja. De menjünk tovább. „Zrinyi Miklós 52 l. a várudvarra lépett, mintha menyegzőre indulna.“ „II. József 62 l. megparancsolta, hogy a magyarnyelv egészen eltöröltesse.“

Mivel nem tud hangulatot ébreszteni, úgy segít magán, hogy egy-egy vers töredéket szó előadásába. Pld. V. László így szaval Hunyadi Lászlónak: „Esküszöm (40 l.) az ég, az ég Istenére, bán-tani nem foglak.“ A 68 l. mondja: „Minden hazafi mely gyászból borult azon hiszemben, hogy örökre elvagyunk veszve. Csak egy férfi, Deák Ferencz a haza bölcsé remélt és vigasztalta nemzetét a költő szavaival:

Élni fogsz hazám, mert élned kell . . . dicsőség. És boldogság leszen a te életed . . .
Véget ér már a hétköznapi vesződség. Várd örömmel a szép derült ünnepet.

A vers darabnak ezen esetben beszövése már csak azért sem engedhető meg, mert leszállítja Deákot azon magaslatról, a hová a nemzet tisztelete emelte. Petőfi elmelehetett hazafiságot tanulni Deákhoz, de ennek nem volt szüksége a Petőfi biztatására. Vannak érfelmenten helyei is. Pld. a 12 l. „A népvándorlás alatt egyes régi népek egészen elvesztek s eddig alig ismert néptörzsek léptek helyükbe. Ezért nevezik a népvándorlás utáni kort a középkor történetének.“ A 31 l. „A királyné (Johanna) megszökött ugyan, de a

gyilkos hercegek közül az egyiket lenyakasztatta, négyet pedig fog-ságba ejtett.“

Tudvalevő, hogy a herceget nem Johánna ölette meg, hanem Lajos. A szerző is bizonyosan azt akarja mondani, de nem jól fejezi ki magát. A 39 l. Zsigmond haza jött és a zavart szigor által akarta helyreállítani. „A zavart nem kell helyreállítani, hanem meg kell szüntetni. A 9 l. Nemesebb emberek sehol sem teremtek mint a minőket régi Görögország nevelt.“ A 11 l. Rómában a nemesség bírta a főhivatalokat. Az előbbiben a nemes jelző erkölcsi tulajdonságot jelent; az utóbbiban a nemesség politikai értelemben veendő. Az eféle nem való egy olyan kis tankönyvbe, mely elemi iskolának van szánva.

Nyelvezete nem magyaros. Hiába mondja a szerző, hogy megdicsérték érte, hogy „a magyar gyermekektől sikerült ellesnie.“ Pld. a 13 l. „Atilla orrvére elerédt“ A 16 l. „A magyarok adott szavukat még az ellenséggel szemben és szentül tartották.“ A 24 l. „Ha valakire ráfogták, hogy boszorkány azonnal elégették.“ A 32 l. „Néhány főurak“ A 38 l. Forgács olyat vágott Károly fején.“ A 40 l. „A török nagy kincseket ígért annak.“ A 45 l. „Az országgyűlés megszavazza, hogy mennyi adót szabad a polgárookra kivetni, és mert ezen adót az állam szükségére fordítják államadónak nevezetik.“ Az 51 l. „Ferdinánd nem birt el a török erejével.“ Az 51 l. „Zrinyi diszöltönyét felvéve zsebébe 180 aranyat tett, hogy a ki levetkezteti, ne mondassa, hogy semmit sem talált rajta.“ Az 52 l. „Minden hitfelekezetnek jogában áll istenszolgálatát tetszése szerint rendezni.“ Az 51 l. „Wesselényi halála után ezen esküvés felfedeztetett.“ Az 56 l. „Nemsokára a török jövetelének hirtelen feljött az országot, ki nagy sereggel tört hazánkba.“ A 61 l. „Mária Terézia Magyarország elhanyagolt részeit szorgalmas néppel telepítette meg.“ A 62 l. „II. József egész birodalmába egy nyelvet és egy törvényt akart bevezetni.“ A 63 l. „Ezen gyökeres újítások közben érte őt (II. Józsefet) a halál, midőn a törökkel háborúba keveredni volt kénytelen, a ki az ausztriai kereskedőket háborgatta.“ A 67 l. „Hálából magára fogadta a nemzet, hogy az uraknak a föld árát lassanként kifizeti.“ A 67 l. „Az orosz csapatok szabadságölő szolgálata folytán.“

Idézhetnék még többet is, de nem élek vissza a t. bizottság türelmével. Bevégezem ismertetésemet azon kijelentéssel, hogy a Barna ur bemutatott tankönyvét a jelzett hiányok miatt nem ajánlhatom.

Fazakas József.

S Z E M L E.

Mi az oka Anglia nagyságának?

E kérdésre a mai korban nem lenne érdektelen megfelelni tudni. Minket különösen két tekintetben érdekel a kérdés. Először azért mert míg nálunk a lakosság alig emelkedik valamit, addig Anglia nem bírja el saját szülöttjeit. Másodsor azért mert kereskedése, s az által világra szóló befolyása nagyobb, mint bármely európai állam, é? Az első kérdés nemzetgazdasági statisztikai és hasonló újabb kérdések felvetését vonná maga után, ezért jelenleg mellőzzük. A másodikra nézve érdekes lesz meghallgatnunk egy angol országgyűlési képviselő Trevelyan vélekedését.

Honnan van Anglia nagysága? Régen más nemzeteknek volt nyers termékek és árultak szöveteiket, most van szenök és vasuk. Ma már nem egy nemzetnek éppen az a kedvező helyzete van a földteke nagy piacain mint Angliának. Hanem Angliának ezeken kívül volt energicus, munkás, és erős népe, a mely egyszersmind bölcsen ki tudta aknázni földje termékeit. A mi Angliát hosszú század folytán azzá tette a mi az angol nép millióinak erkölcsi sége volt, s Anglia soha kisebb nem lesz mint a mekkora most, valameddig népe erkölcsi sége akkora lesz mint atyáíé. Angliát szeretik összehasonlítani az egykori Karthágóval. Az idea a nagy Napoleontól származott, de nagyon téves, mert Karthagót csak a legszigorubb kereskedelmi monopoliummal

lehetett fenntartani, a mi a legkirívóbb kegyetlenséget vonta maga után, ellenben Angliát az idegenek is csak azzal vádolják, hogy szereti eladni portékáit a hol csak lehet s hogy megveszen bármit a mit értékesíthet. A másik hátránya Karthágónak az volt, hogy aristokratikus volt a szó legszorosabb értelmében. Nagy kereskedői, kik egyszersmind a nemesi osztály is voltak, csak magokra gondoltak s a nép nagy tömnye tudatlan és a szükség idején teljesen megbizhatatlan volt. Az állam maga sem sokkal jobb volt a nemeseknél. Meglehet, hogy ezekből némely vonás talált Angliára is ezelőtt, de nem talál most. Aligha van állam, a mely az 1870 óta mostanig terjedő vagy annak megfelelő idő miatt jobban megvalósította volna azt az elvet, hogy az államnak az egyénnel szemben fontos tartozásai vannak. 1869. az iskolákban a tanulók száma körülbelül egy és egy negyed millió volt, már 1884-ben 3 millió, 250,000 tett. 1869-ben volt 11.750 okleveles tanító, 1884-ben 39,000. Ha e tételeket összehasonlítjuk a legmeglepőbb képet nyújtó ember szemünk elé. Hány ember nyert ez által tisztességes polgári állást és jogot. Azóta a bűnesetek száma nagyot esett, s hasonlóan a szegényeké is. Az iskolaszékek segédmezése, az ingyen könyvtárak alkalmat nyújtottak arra, hogy a népnek egy nagy tömege élvezze az olvasás megbecsülhetetlen előnyeit.

A jelen előnyei a munkásnépre nemcsak abban állanak, hogy az életszükségleteket olcsóbban megszerezheti mint régen, hanem hogy a munkához is könnyebben, kevesebb erővel jut most mint mielőtt a gép ismeretes volt, s a munkás osztály a civilisationnak éppen azért tartozik nagy hálaival. Anglia munkás népe ezental nem fog csupa vak eszköz lenni a munkaadó kezében, hanem öntudatos és önálló munkás s a mennyire omeli ez a munkás értékét, annyira fogja emelni a munkáját is. Különös előnye a jövő nemzedéknek az, hogy a vallás erkölcsi nevelés kezd kiemelkedni a felekezeti szük korlátai közül, hogy egészen felekezet nélküli legyen. Ideje már, hogy a csupán formai különbségek legalább az elemi nevelésben megszűnjenek, hogy a gyermekek egynek és egyenlőnek érezhessék magukat.

Bs. Gy.

I r h o n.

A nevelés Irhonban, azt lehet mondani, egész revolution megy át. Állami illetőleg nemzeti iskolák már ezelőtt negyven évvel voltak felállítva. de az iskolába járás nem volt kötelező mind ez ideig. Most már átlátták ennek a szükségességét, s alig akad tanító a ki behozatala ellen szólana. Azt a nagy nehézséget felhozták, hogy ha ma minden gyermeket az iskolába küldenének, egy nagy számnak nem lenne helye az iskolában. Az ily nehézségek azonban nem sokáig vétetnek figyelembe, s nem is vehetők ott a hol némely vidékek lakosságának felerésze nem részesül semmi tanításban éppen a miatt, hogy nem járnak iskolába rendszeren. Irhonban túlterhelésről szólni nem lehet.

Skoczia.

Skociában az évi gyűlések arról nevezetesek, hogy azokon nemcsak tanítók, hanem idegenek is rendszeren nagy számmal jelennek meg, kik a tanácskozásokban tevékeny részt vesznek s a tanítókra nagy befolyást gyakorolnak.

A karácsony utáni évi gyűlés alkalmával a skot nevelési kongresszus elnöke azt hangsúlyoztatta, hogy a tan-

díjat teljesen el kellene törölni s fizesse maga az állampénz-tára a költségeket, hová kiki arányosan fizet.

Franciaország.

A legújabb hivatalos adatok Franciaország népoktatásügyére vonatkozólag a következők: 1877-től 1882-ig a népiskolák száma 71,547-ről 75,635-re, a tanulóké 4,716,935-ről 5,341,211-re emelkedett. Az ovodák és gyermekkertekbe (écolles materuelles) 644,434 gyermek járt. Az állami iskolák száma 59,021-ről 62,997-re emelkedett s így az iskolák száma 3976-tal szaporodott.

Az új iskolák közül 2247 leányiskola, melyeknek száma 1882/3-tól még 1513-mal szaporodott.

A felekezeti iskolák száma 13,205-ről 11,265-re apadt.

Alapított továbbá 570 középiskola (écoles primaires supérieures), melyekbe 30,000 tanuló jár.

A nem képesített tanítók száma 1879-ben 41,712 volt, kik közül 37,183 paptanító, mindemellett e szám 1883-ig 21,781-re apadt.

Az állam a népoktatásügyi költségekre 1877-ben 12·5 millió frankról 1882 év végéig 68·5 frankra emelkedett. Ha hozzávesszük ehez a tanítóképzésre, tanfelügyeletre stb. szóval az összes költségeket mi a népoktatásügyre fordítatik a két említett évszám adatai: 94·4 millióról 134·3 millióra emelkedtek. E költségekhez a kerületek (departement) 17·5 millió. A községek 27 mil. s az állam 87·5 millióval járult.

R.

Amerikából.

A buenos airesi nemzetközi paedagogiai kongresszus. Az utolsó évtizedben általánossá kezd válni a népnevelésügy iránti érdeklődés. A világ minden részében egyiránt buzgolkodnak a tekintetben, hogy az általános ismereteket, minél szélesebb körben elterjessék. Már Dél-amerikában is tartatott nevelésügyi konferencia és pedig Buenos Aires-ben. E gyűlésen az amerikai államok közül képviselve volt: Argentína, Uruguai, Brazília, Paraguai, Bolivia, San Salvador, Costa Rica, Nicaragua, és a délamerikai Egyesült államok. Összesen 251 tag vett részt s a gyűlések két hétig tartottak. A gyűlés tárgysorozatából a következőket omlitjuk ki: a szabad népoktatásügy szükségessége; az erkölcsi nevelés kérdése; a jutalmazások és a büntetések; a népiskolai tananyag; a vegyes iskolák ügye, kapcsolatban a nótanítók alkalmazásának kérdésével; az egyes tantárgyak tanításának módszere; a tanítók fizetésének kérdése.

Oly kérdések, melyek az ős Európa bármely cultur állama országos tanító gyűlésének tárgyát alkothatnák. Tér-szüke miatt a hozott határozatokat nem ismertethetjük, annyit azonban megjegyzünk, hogy korunk paedagogiai vivmányaira tekintettel voltak s szabad polgárokhoz méltó szabadelvűség jellemzi ezeket. A második ilyen gyűlést a folyó év április havára tervezték, mely remélhetőleg az elsónél még nagyobb érdeklődéssel fog lefolyni.

R.

India oktatásügye.

Az angol kormány alatt álló India oktatásügyének állapotáról kiadott hivatalos jelentésből a következő érdekes adatokat közöljük:

Az oktatásügyre fordított költségek 1,610,028 font sterling (mintegy 18 millió forint). A fiúknak 16⁰/₁₀-a a leányoknak 1⁰/₁₀-a jár iskolába. Az egyik kerület melynek lakossága 44 millió 92⁰/₁₀-a nem jár iskolába, sőt hol e viszony a legkedvezőbb, ott is 75⁰/₁₀ nem látogatja az iskolát.

Együttesen véve a 9 tartományt, melynek lakossága 103 millió, 94³/₁₀⁰/₁₀ férfi és 99²/₃⁰/₁₀ nő nem részesült iskoláztatásban.

Az állami iskolákban oly benszülöttek tanítanak, kik Európában nyerték kiképeztetésüket.

Egy volt indiai felügyelő az egyes tantárgyak elhanyagoltságát jellemezve a földrajz tanításáról a „The Times“-ban a következőket írja: Hiába magyarázzák a tanítók növendékeiknek a föld gömbölyűségét, mert erről a gyermek fogalmat nem szereshet, hisz 1000 iskola közül alig 5-ben találunk földgömböt. A föld tengelye és napkörüli forgását nem tanítják, s ezért az év különböző szakait megmagyarázni még azok is képtelenek, a kik rendes oktatásban részesültek Térképek, modellek és reliefeket sohasem látnak a tanulók. Az oktatás mondhatni pusztán elméleti, a siker úgy ebben, mint a többi tantárgyakban felette csekély.

R.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

Köri gyűlés.

Ha hazánk minden tanítói köre gyűlései alkalmával fel tudna emelkedni azon színvonalra, a mit korunkban minden körtől megkívánnak, akkor közoktatásügyünk rövid időn oly kielégítő képet mutatna, hogy bátran foglalhatnánk helyet a legműveltebb államok sorában, és jeles fáradozhatatlan közoktatásügyi miniszterünk büszkén pillanthatna lefolyt 10 évi miniszterségére, mert fáradozásainak gyümölcsöt még életében élvezhetné. Sajnos azonban, hogy ezen kívánalmak nem mindenütt lesznek kielégítve, mert komoly munkálkodás helyett nemzetellenes eszmék terjesztése vagy személyes szívódások képezik némely helyt a programmot. De hogy ezek napról-napra fogynak, bizonyítják tanügyi lapjaink, a midőn ez ország különböző részéről közölnek referádákat a megtartott gyűlésekről, a melyekből olvashatjuk, hogy a tanító testület belátta végre nemes és fontos hivatását — egy új és jobb nemzedéket nevelni — és ennek következtében a köri gyűlések mindenütt oly eszméket vitattak meg, a melyek szorosán a neveléshez tartoztak és kiküszöböltek minden nem oda tartozó dolgot és tárgyat.

A bánffy-hunyadi kör már régen megkezdette nemes működését, már régen áll azon színvonalon, a melyen jelen napjainkban állania kell és hogy nem tért el, ezen kitűzött céljától, mutatja a folyó mártius 24-én megtartott köri gyűlés, a melyen próbatanítás, egy igen fontos tétel megvitatása és egy közönlajt képező javaslat előterjesztése képezte a főbb pontokat. De lássuk részletesebben.

Bács György, bánffy-hunyadi elemi tanító azon tételt állította vita tárgyává, hogy: „a kivonás tanításánál az elemi 3-ik osztályban a pótlékos kivonás a mit a miniszteri tanterv javasol vagy a szétbontó, helyesebben kölcsönkérő kivonás tanítandó-e? Ezen tétel megvitatása számos szak és nem szak tanítót hívott fel saját tapasztalatainak elmondására, míg végre a gyűlés azon elvből indulva ki, miszerint ha az 1. és 2. elemi osztályban a szétbontás szerint kezdik a gyermekek a

kivonás elemeit tanulni, igen megnehezítené ez a tananyag elvégzését és meggátolná egy egészen új módszer tanítása, a mely egyfelől nehezebb, mivel új, de másfelől a gyermekek fejlettségének sem felel meg, ennél fogva a gyűlés a potlékos kivonást elmellőzve, a szétbontás szerint kívánja tovább is taníttatni a kivonást és ezen határozatát illetve eredményét a tanügyi bizottság figyelmébe is fogja ajánlani.

Koleszár Lajos a b. h. állami iskolák igazgatója azon indítványát adja elő, hogy a tanítói kör egy kérelmet intézne a nmiltóság közokt. ügyi miniszter urhoz, a melyben kérné, hogy ígérete szerint hasson oda, miszerint a tanítók jogos és megfelelő nyugdíjt élvezzenek és pedig, hogy 30 évi szolgálat után az utolsó évben kapott fizetése adassék az illetőnek nyugdíj gyanánt. Ezen indítvány egyhangulag elfogadtatott és egy bizottság lett kiküldve a kérvény megfogalmazása és felküldése tárgyában.*) Vajha a magyar kormány belátná azt, hogy a tanítók első helyen állanak a nyugdíj kérdésnél és méltányolná fáradságukat azzal, hogy kérelmeknek helyet adna.

Levelem hosszúra terjedve, a többi kevésbé fontos tárgyról hallgatok.

Bányay Árpád.

VEGYESEK.

— **Tantestületünkben** az orsz. tanítói árvaház javára eddig 164 frt gyűlt be, mely összeg a központi bizottságnak felküldetett.

— **De Gerandó Antonina**, a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatónője, külföldi tanulmány útjáról hazatért Olasz és Franciaország útjáról jótékony célra (az árvaház és a szegény tanulókat segélyező egyesület javára) a napokban felolvasásokat tart.

— **A kolozsvári alsófoku ipariskolában** a tanév, mely eddig 7 hóból állott, meghosszabbítatik, már az idei közvizsgálat is nem ápril, hanem május végén fog tartatni.

— **Pályázat.** A „Biharmegyei népnevelési egyesület“ alakuló közgyűlésén oly biharmegyei néptanítók jutalmazására (vallás- és nemzetiségi különbség nélkül) kik hazafias, sikeres működésüknél fogva erre igényt tartanak, a következő pályadíjakat tűzte ki: 1. Két tanítónak 100—100 forintot; 2. Négy tanítónak, a 50 forintot szintén 200 forintot. A pályázatok f. évi március hó 31-ig a „Biharmegyei népnevelési egyesület“ alelnöke: Sipos Orbán urhoz (Nagyvárad) küldendők be.

— **A szabolcsmegyei tanító egyesület** a következő két pályakérdést tűzte ki: 1. „Mennyire függ össze a népiskola a kisdudóval.“ Pályadíj 2 drb. magyar arany. 2. „Miként lehetne a néptanítók anyagi helyzetét segíteni.“ Pályadíj 2 drb. magyar arany. Ezen pályakérdésekre pályázhatnak minden szabolcsmegyei tanító, ki egyezsersmind a tanító-egyesület rendes tagja. A pályaművek jelítség levél ki séretében Pazár István, tanítóegyleti alelnökhöz Nyiregyházán f. év augusztus 1-ig küldendők be.

— **Mócs**on az állami iskolánál új tanítói állomás szervezését engedélyezte a közoktatásügyi miniszter ur ó nagyméltósága. Mócs a Mezőségnek központja s ezért itt egy osztott népiskolára kiváló szükség van. Reméljük, hogy mielőbb gondoskodva lesz alkalmas iskola helyiségről, s a tanerők számának további szaporításáról.

* B. h. hunyadi collegáinknak e tárgyban kifejezett véleményét nem oszthatjuk, közelebről talán bővebben hozzászólhatunk e kérdéshez.
Szerk.

— **Váradi Károly**, megyénk kir. tanfelügyelőjének azon alkalomból, hogy az iskolai takarékpénztárakról szóló értekezése megjelent, Weisz B. F. kir. tanácsos 5 frtot küldött, mely összeget a kir. tanfelügyelő ur a kolozsmegyei tanító-testületi segély-alap javára adományozta.

— **Megyénkben** mintegy 30 állami iskola megnyitására folynak az előmunkálatok, melyek közül 10 valószínűleg már a legközelebbi tanévben megnyitattik, — legtöbb a Mezőségben, hol a magyarság érdekében kiváló missiora lesznek hivatva.

— **Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület** f. év április hó 12-én tartja alakuló közgyűlését. Ez egyesületnek állandó tagjául jelentkezett eddig a kolozsvári március 15-iki ünnepély rendező bizottság. Alapító tagokul már többen jelentkeztek Br. Bánffy Ádám 1000 frttal. Hegedüs Sándor Kolozsvár országgyűlési képviselője stb. Az alapszabály tervezet a néptanítók buzgó munkásságára számít. A tervszerint minden erdélyrészi magyar néptanító ez egyesületnek díjmentesen tagja. Keljünk nemes versenyre, gyűjtsünk mindnyájan mentől több alapító rendes és pártoló tagot, szóval tegyük magunkat méltóvá a buzgó kezdeményezőknél bennünk helyezett bizalmára.

— **A nagymélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter** ur a helybeli tanítóképződei ipartanműhely felszerelésének kiegészítésére újlag 500 frtot utalványozott. Ez összegből a még hiányzó eszközök, butorzat, anyag és az egyes szaktantárgyakhoz szükségeltető minták fognak beszereztetni. A szaktanító kineveztetésével egyidejűleg 500 forint már utalványozva volt az előleges felszerelésre.

— **Egy kis statisztika a bécsi tanítókról.** Bécsben a városi nép- és polgári iskolákban jelenleg 1776 tanító van alkalmazva; ezek közül 644 bécsi születésű, 80 Magyarországból való, 16 Németországból, 7 Olaszországból, 6 Horvát-Szlavonországból, 2 Svájcából, 1 Orosországból, a többi 1020 pedig az Osztrák-birodalom egyes tartományaiból került Bécsbe.

— **Iskolák ügye** Érsekújvárott Illényi István ügytársunk az „Ersekújvár és Vidéke“ című lapban érdekes adatokat tett köze Ersekújvár tanügyi viszonyaira vonatkozólag, melyekből örvendotesen constatálható, hogy Nyitra megye magyarságának eme főhelye, iskolák dolgában szép haladást tón a népiskolai törvény életbeléptetése óta. Ekkor ugyanis még csak 8 tanítója volt a városnak míg jelenleg 16-ra emelkedett számuk. Az izraelita hitközség 7 tanítót tart. Azóta a herceg-prímás leányiskolát alapított, van kisdudója és Fröbel-kertje; továbbá egy 4 osztályu polgári leányiskolája, melyet Winklerné tart fenn s 4 osztályu gimnáziuma s ipariskolája. A tanerők díjazása azonban még több kívánni valót hagy fenn.

— **A tanítók Jókainál.** A budapesti tanítótestület egy küldöttsége tisztelettel Jókai Mórnál, 60-ik év születésnapja alkalmából. Szöke István, a küldöttség szónoka, hosszabb beszédben kifejtette a nagy költő érdemeit s végül tántoríthatlan ragaszkodásuknak és hálaíjoknak adott kifejezést. Jókai meghatva hallgatta végig az üdvözlötletet s következőleg válaszolt: „Először is ellentmondok annak, mintha ti volnátok a társadalom utolsó osztálya; a tanítói osztály a nemzet felsőháza. Századunk egyik legnagyobb embere: Bismarck is elismerőleg szólt a néptanítókról. Sétaközben találkozott két tanítóval s reájuk mutatva mondja barátjának: Diadalainkat ezeknek köszönhetjük. Én is azt mondom Szontágh Pál barátommal, hogy nemzetünket át kell gyurni s ki teheti azt más, mint a néptanító, kinek kezebe van letéve a nemzet jövője. Mint szegény kálvinista deák magam is foglalkoztam a tanítás nehéz mesterségével, s jól tudom mily nehéz a tanítói kenyér! De ismerem annak jó oldalát is. Mily öröm tölti el a tanító keblét, midőn látja, hogy azon szikra, melyet ő gyújtott meg, mily lánggá fejlődött. Csak ti érezhetitek egy bizonyos nemét az örömmel, mit a tündöklő csillagok fénye nyújt. Igaz azonban, hogy még ma sincs kellőleg méltányolva a tanítók működése. Magam is teljes életemben tanítással foglalkoztam, éde

lapdacsok, regények alakjában terjeszteni a műveltséget s ki azt megkedvelte, jó szántából is folytathatja; mert hisz minden embernek boltanapjáig kell tanulni. Fogadjatok be hát collegátoknak ha meg nem vettek." Szavait a küldöttség lelkes éljenzéssel fogadta s mielőtt elbocsátotta volna őket, megmutatta gazdag könyvtárát. Tulipános ládájából kikereste iskolai bizonyítványait, melyekből kitűnt, hogy ifju korában kitűnő tanuló volt. Ezután a küldöttség eltávozott.

— **Péterfy Sándor alapítvány.** A fővárosi tanítósnak s az Eötvös-alap bizottságának több tagja érekezetet tartott, melynek czélját egy új alapítvány létesítésének megbeszélése képezte. Jeny József az értekezlet elnöke, röviden kijelenté, hogy az Eötvös-alap fennállásának 10. évfordulója összeesvén alapítójának, Péterfy Sándornak 25 éves tanári jubileumával, ez alkalmat legméltóbban olyképp lehetne megünnepelni, ha Péterfy nevére és az Eötvös-alap javára gyűjtés utján egy 5000 frtos alapítványt létesítenének. Az indítvány elfogadtatott. A „Péterfy-alap” központi gyűjtő-bizottság 100 tagból meg is alakult. A titkári teendőkre Luttenberger Ágost, a pénztárnoki teendőkre Örley János kérésre fel.

— **A hercegprimás legújabb alapítványa.** Símor János esztergomi herceg-primás ő eminentiája ujabban valódi hercegi alapítvánnyal örökíté meg nevét. A főkáptalonhoz 200.000 forintot küldött az általa föllábitandó érseki árvaház alapítványául. Ez a nagy összeg azonban csak alapítványul fog szolgálni, a házat külön szerzi meg a kitűnő főpap és a saját költségén fölszereli. Ezen árvaházban az Esztergom-főegyházmezei híveknek szegény árvái ingyen fognak neveltetni és külön helyek lesznek benne föntartva az egyházmegyei tanítók árvái számára. Az árvaház a jövő évben fog megnyitattai. A katolikus egyház magyarországi főpappjának e nemes czélú alapítványa önmagát dicséri.

— **A legöregebb tanítója Svájcznak — talán egész Európának!** Neve Thalman Fr., ki Entlebuch községben (Luzern kanton) működik s f. é. januárban ünnepelte meg életének 88. születése napját s most már 71 év óta van alkalmazva a nevezett községben. Ez idő szerint 3 osztályt vezet, melyekben 60 növendékkel bajlódik a szegény öreg, ki csak azért nem akarja magát nyugdíjaztatni, mert ez esetben legfölebb évi 500 frank nyugdíjat nyerne.

— **A községi iskolák mellett.** Frankfurtban a polgárság kérvényt nyújtott be a városi képviselőtestülethez, melyben kérelmezik, miként tegyen meg tőle telhetőleg mindent, hogy a községi iskolai rendszer fentartás-ék, felekezeti iskolák föllábitása pedig megakadályoztassék.

— **A kiállítási iparoktatási végrehajtó bizottsága dr. Herich Károly osztálytanácsos elnöksége alatt ülést tartott, melyen a csoport elbíráló bizottságába az elnökön kívül Hegedüs Károly Keleti Gusztáv, Mudrony Soma, Rejtő Sándor, Szalay Imre és Suppan Vilmos tagok választattak be. A bizottság megengedte, hogy oly intézetek, melyeknek tárgyai részint az iparoktatási, részint az általános oktatásügy csoportba tartoznak, tárgyaikat együtt állíthassák ki, még pedig ama csoportban, melybe a tárgyak többsége való. Végül kívánatosnak mondatott, hogy e kiállítási csoportról speczialkatalogus szerkesztessék, mely a kiállított tárgyak jegyzékén kívül a kiállító intézetek rövid jellemzését is tartalmazná s ezáltal dióhéjba szorítva képet nyujtana hazánk iparoktatásának állapotáról. E mű szerkesztésével a bizottság Suppan Vilmost tartja megbizandónak.**

— **A magyarországi tanítók árvaháza alapjának javára** Tolnamegye közönsége tíz éven át fizetendő évi 100 frt segélyt szavazott meg, a zalamegyei tantestület pedig ugyane célra 3000 frtos alapítványt gyűjt.

— **A képezdei növendékek és segédtanítók hadkötelezettségéről.** A 3 évi tanfolyamra berendezett felekezeti tanítóképezdek növendékei és az azokból kikerült tanképesítő oklevéllel nem bíró segédtanítók hadkötelezettsége iránt kérdést intézvé a hercegprimás a vallás és közokt. m. kir. miniszteriumhoz, innét f.

é. febr. hó 3-án 1340. sz. a. a következő választ nyerte: Mult évi junius hó 16. 20.480. sz. a. kelt átiratomra vonatkozva van szerencsem Főmagasságotat a m. kir. honv. miniszteriumnak m. é. december hó 24. 30.035. sz. a. kelt átirata alapján pótlólag arról értesíteni, hogy a felekezeti tanítóképzőintézetek 3 évi tanfolyamát elvégzett, habár tanképesítő vizsgát nem is tett egyénnek, amennyiben a tanítás terén, akár csak ideiglenesen is, és csak is kisebítő tanítók vagy tanítói segédek gyanánt működnek és ezt az iskolai hatóság bizonyítványaiával igazolják, az 1882. évi 39. t.-cz. végrehajtása tárgyában kibocsátott utasítás VIII. fej. 2. pontja a) és b) betűinek és 3. pontja második bekezdésének értelmében, a szabadságolás kedvezményére igénynyel bírnak és ezen kedvezménytől, az idézett utasítás VIII. f. 5. pontjának második bekezdéséhez képest csak ama esetben foszthatók meg, ha tanulmányaik befejezése után két év alatt valamely állandóan rendszeresített tanítói állásra lett alkalmaztatásukat nem képesek igazolni. Fogadja stb. A miniszter meghagyásából: Gönczy Pál min. tanácsos.

— **Az isk. takarékpénztárak érdekében.** Az Orsz. Gazd. Egyesület iskolatakarékpénztári szakosztálya közelebből Korizmic László elnöklété alatt ülést tartott, melyben a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után a beérkezett pályamunkák feletti bírálat jelentetett be. Hét beérkezett pályamunka feletti bírálat jelentetett be. Hét mű érkezett be, melyek közül 3 ugyan a takarékoság elvét szépen fejté ki, de az érdemleges részre kőllőleg ki nem terjeszkedvén, a pályadíjat kiadhatónak nem vélelmezik, minek folytán a szakosztály a pályakérdés újból kiírását indítványozta. A közoktatási miniszteriumtól a szubvenzió emelését, valamint a földmívelési miniszteriumtól az eddigi segély megadását kérik. A közoktatási miniszterium felkérötik, hogy hívja fel a tanfelügyelőket arra, hogy buzdítólag hassanak az iskola takarékpénztárak behozatalára. Az ezentul alakuló iskola-takarékpénztárak első felszerelésének költségeit Weisz Bernát Ferenc ajándékképen ajánlotta fel, mit a szakosztály éljenzéssel fogadott.

— **Drágasági pótlékot az óradíjas tanítóknak!** A fővárosi tisztviselőknak, tanítóknak és tanároknak ez évben adandó drágasági pótlék ügyét csak nem tudják véglegesen elintézni. A belügyminisztertől leérkezett leiratot a tanács a fővárosi pénzügyi és gazdasági bizottsághoz terjeszté véleményadás végett. E bizottságban Ország Sándor azt indítványozta, hogy a kiknek fizetése a 2000 frtot meghaladja, azoknak drágasági pótlékot ne adjanak s ezt nem takarékoságból, hanem elvből javasolja. Erre Békei Imre főv. tanfelügyelő nyomban azt indítványozta, hogy az így megtakarított 7500 frtból az óradíjas tanítók is részesítenessék drágasági pótlékban. A bizottság a közgyűlés határozatának fentartását határozta el; azonban méltányolván a tanfelügyelő ur indítványát is, erre nézve abban állapodott meg, hogy ez, mint külön indítvány tárgyalassék, hogy ne hátráltassa a dolgot; mert ha ez kapcsolatosan terjesztetné fel, akkor az egész drágasági pótlékre vonatkozó ügyet a főszámvevőséghez kellene utasítani, hogy az az óradíjas tanítókat is vegye be, és ehhez képest az egész kiszámítást módosítsa át. — Öszinte köszönettel adozunk a tanfelügyelő urnak jóindulatú figyelméért, melylyel pártfogásába vette az óradíjas ügytársainkat, kikre ugyancsak ráfér egy kis drágasági pótlék már ázon oknál fogva is, mivel a szünetidőben nem csak ők maguk szünetelnek, hanem szünetel az ő fizetésük is, mely csupán csak a tíz hónapi szorgalom időre jár ki nekik.

TARTALOM. A népiskolai olvasókönyvek szerkezetéről. *Kozma József.* — A házi feladványokról. *Tasnádi Imre.* — **Tárca:** A gyapju ruházatról. *Dr. Bartók István.* — **Irodalom:** Magyarország története, írta Barna J. ismerteti *Fazakas József.* — **Szemle:** Mi az oka Anglia nagyságának. *Bs. Gy. Irhon, Skoczia, Franciaország, India oktatásügye, Amerikából.* — **Egyesületi közlemények:** a b. hunyadi tanítói kör gyűlése. *Bányai Árpád.* — **Vegyesek.**